

Vanda Aramavičiūtė

TAUTINIS TAPATUMAS IR JO KAITA VYRESNIAME MOKYKLINIAME AMŽIUJE

Įvadas. Šio laikmečio globalizacijos ir demokratizacijos procesai verčia greitai keistis pačius žmones, bendruomenes bei organizacijas. Tačiau globalizacija, kaip šiuolaikinės pasaulio raidos tendencija, yra daugialypis būvis. Glaudžiai susijęs su sudėtingo susisaistymo idėja [14], jis per sparčiai besiplėtojančius ir tankėjančius tarpusavio ryšius ir priklausomybių tinklus atitinkamai veikia žmogaus gyvenimą: stiprina jo ryšius su pasauliu kaip su visuma ir silpnina su vietinėmis (savomis) bendruomenėmis. Ši globalumo ir lokalumo priešprieša leidžia globalizaciją vertinti ir kaip teigiamą fenomeną, atveriantį naujas politinio, ekonominio, kultūrinio bendravimo ir bendradarbiavimo perspektyvas, ir kaip neigiamą reiškinį, galintį susilpninti ir sunaikinti pavienių asmenų, bendruomenių ir kultūrų tapatybę. Todėl neatsitiktinai Jungtinių Tautų „Tūkstantmečio deklaracijoje“ (2000) pabrėžiama, jog pagrindinis šiandien visiems iškilęs uždavinys yra užtikrinti, kad viso pasaulio žmonėms globalizacija taptų teigiamu reiškiniu, nes šiuo metu jos pranašumais naudojamosi labai nevienodai. Todėl **šiam straipsnyje** siekiama išryškinti tautinio tapatumo problemišumą globalizacijos kontekste, aptarti teorinius tautinio tapatumo tyrimo pagrindus ir jais remiantis pateikti vyresniųjų mokinių požiūrio į tautinį tapatumą tyrimo rezultatus.

Tautinis tapatumas globalizacijos kontekste

Skirtingų autorių (A. Giddenso, 2000, F. Jamesono, 2002, B. Kuzmicko, 2003, A. Lobato, 2001 ir kt.) požiūriu, tapatybės pairimas baigiasi socialinėmis bei dvasinėmis krizėmis: nesaugumu, nepasitikėjimu, orumo praradimu, agresija ar net beprasmiškumo išgyvenimu ir pan. Kitaip tariant, dėl sparčiai vykstančios kaitos ir būtinumo prie jos prisitaikyti dažnai atsiduriama nuolatinės įtampos, netikrumo, rizikos ir grėsmės situacijose, neigiamai veikiančiose žmonių tapatumo jauseną, santykius, vertybes. Iš čia globalizacija gali būti įvardijama kaip vyksmas „ne čia“ ir „čia“, arba kaip sąsaja tarp dviejų sisteminių slinkčių ir pokyčių, kuriuos patiria žmogus [4].

Intensyvėjant šiems procesams, dabartinėje visuomenėje plinta kultūrų įvairovės sintezė, kuri skatina individą atsiverti tam, kas svetima, nepažįstama ar kitoniška. Atvirumas kitų kultūrų tradicijoms ir stiprėjantys tarpautiniai ryšiai kelia naujus reikalavimus ugdymo procesui ir jame įtvirtina *tarpkultūrinio ugdymo* paradigmą. Priešingu atveju pasaulyje gali reikštis vertybių chaosas

ar įsigalėti kosmopolitizmas, nelygybė, diskriminacija, denacionalizacija bei kiti negatyvūs reiškiniai, pernelyg iškeliantys ar, atvirkščiai, sumenkinantys ir net suardantys mažų etninių grupių ar tautų kultūrą kaip jų dvasinio gyvenimo pagrindą. Todėl šiandien pasaulio įvairovės pažinimas ir jos tausojimas laikomas būtiniausia protingo socialinio veiksmo sąlyga, užtikrinančia ne tik sociumo ir jo kultūros, bet ir visos civilizacijos tvarumą [13].

Šiuolaikinėje laikų edukacinėje literatūroje nurodoma, jog pati svarbiausia tarpkultūrinio ugdymo paskirtis – puoselėti sąmoningą bendražmogišką solidarumą. Konkretūs uždaviniai – padėti įvairių ugdymo institucijų auklėtiniams ne tik geriau susiorientuoti globalizacijos ir kultūros kaitos procesuose bei tapti tolerantiškiems kitų kultūrų atžvilgiu, bet ir giliau įsisąmoninti savosios (nacionalinės) kultūros prasmę, o ypač – aktyviau rūpintis jos išsaugojimu, siekiant kitoms kartoms išlaikyti jos branduolį, gebantį akumuliuoti naujoves ir jas pasisavinti pagal savąjį kultūros modelį. Kaip ne kartą yra pabrėžę lietuvių kultūros tyrėjai (Ž. Jackūnas, B. Kuzmickas, M. Lukšienė, R. Vasiliauskas ir kt.), šiandien aktualu nepriimti vienos kurios nors tradicijos įtakos, bet išsaugoti savo etnokultūrinį, arba tautinį, tapatumą. Su trikus etninės kultūros tapsmui, sunkėja ar net tampa neįmanomas ir kitų kultūrų adekvatus pažinimas, o su juo ir kiekvieno žmogaus, tautos bei valstybės lygiavertis išlikimas bei egzistavimas konkrečioje multikultūrinėje erdvėje.

Tačiau tautinės tapatybės pripažinimas yra sąmoningas ir laisvas kiekvieno asmens apsisprendimas priskirti save tam tikros tautos kultūrinei terpei. Atskirų tautų raidos skirtingumas suponuoja nevienareikšmį tautinės tapatybės supratimą. Pagaliau keičiasi ir etninės kultūros suvokimas, kuris ne tik padeda išlaikyti tautinę tapatybę, bet ir kartu teikia naujų galimybių jai pasireikšti kitų tautų bendrijoje. Todėl pasaulyje vis labiau įsigalint globalizacijai ir visuotinumui, tauta, tautiškasumas, tapatybė tampa naujų apmąstymų, interpretacijų, diskusijų ir net priešingų hipotezių sankirtos tašku. Kita vertus, nepaisant įvairiose gyvenimo srityse suaktyvėjusių globalizacijos procesų, nepaneigiamas ir ateities pasaulio multikultūrinės įvairovės išlikimas. Tačiau kitų tautų kultūra perduodama žmonėms ir visuomenėms, dažnai pakankamai nepasirengusiems ją įvertinti ir priimti.

Drauge skatinama ir daugiau rūpintis savo etninės kultūros sklaida ir švietimo strategijos projektavimu šia kryptimi. „Ugdymo įstaigose, jų mokymo programose

šiandien pernelyg mažai akcentuojama pagrindinė valsybės kūrimo ir stiprinimo prasmė – tautos gyvasties išsaugojimas“ [13]. Juk globalioje visuomenėje „ateitis priklauso tik toms tautoms, kurios turi gerą švietimo sistemą ir puoselėja savo kultūrą“ [5]. Tačiau dabartinėje situacijoje kitų tautų kultūra dažnai perduodama žmonėms ir visuomenėms, dažnai pakankamai nepasirengusiems ją įvertinti ir priimti.

Teorinis tautinio tapatumo tyrimo pagrindas

Tapatumas gali būti nagrinėjamas įvairiais aspektais. Skirtingų sričių tyrinėtojai (R. Bernsas, E. Eriksonas, H. Lambaertsas, K. Trimakas, A. Vaičiulienė ir kt.) daugiausia linkę tyrinėti asmens santykius su aplinkiniu pasauliu ir savimi (savimone), nuostatas, pozicijas, pasaulėžiūrą ar atskirus jų elementus (vertybinius siekius, apsisprendimus, emocines būsenas ir kt.), t. y. tapatumą sieti su tuo, kaip asmuo suvokia save ir aplinką, kaip jis apskritai žiūri į pasaulį, ką jame mano esant vertingą, ko siekia, ką išgyvena, kaip elgiasi. Kitaip tariant, kas būdinga bręstančiai asmenybei, esančiai nuolatinio tapumo ir kaitos procese ir kartu siekiančiai atrasti bei tinkamai išreikšti save.

Tenka pastebėti, tautinis tapatumas siejamas su tautine savimone, kaip tautos išlikimo garantu. Remiantis filosofu B. Kuzmicku (1996, 2005), tautinė tapatybė – individo buvimas ir išlikimas su ta pačia etnine grupe, jos laikymas savo tauta, Tėvyne. Ji dedama į savimonės turinį, o jo įsisąmoninimas laikomas pirmine savimonės apraiška. Kartu pabrėžiama, kad savimonė konstruoja, apibrėžia, palaiko ir ugdo tapatybę: be savimonės ji būtų pabira, nereflektuota ir neinterpretuota faktų visuma. Būtent tautinė savimonė, sujungdama ir sutapatindama asmenį su savo tauta, išlaiko ir puoselėja tautinį tapatumą. Kalbant apie tautinės tapatybės įsisąmoninimą, turimas galvoje savo tautos pažinimo lygis, neatsiejamas ne tik nuo jos istorinės praeities, bet ir nuo dabarties ir ateities vizijos suvokimo.

Kai kurių autorių (V. Pruskaus, V. Matulionio, 2005) požiūriu, tautinis tapatumas, arba nacionalinis identitetas, atspindi asmenybės ar grupės savitumą ir priklausymo grupei suvokimą, pagrįstą geografiniu, lingvistiniu ir kultūriniu bendrumu. Tad ir tautinis tapatumas gali būti įvardijamas kaip savęs tapatinimas su gyvenamąja vieta (su miestu, kaimu, regionu, su pačia šaliimi, su Europa, su visu pasauliu). Be to, tautinės tapatybės, paremtos bendros kilmės, giminystės suvokimu, kultūrinėmis ar morfologinėmis bei fiziologinėmis savybėmis, dar vadinamos kolektyvinėmis tapatybėmis (A. Krupavičius, 2005 ir kt.).

Vadinasi, tiriant tautinį tapatumą, kaip savimonės išraišką, būtina išsiaiškinti, kaip konkretus asmuo žiūri į savo tautos ekonominę, politinę, intelektualinę ar kultūrinę

potencialą, kokios jo ypatybės jam kelia pasitikėjimą, o kokios – abejonę, netikrumą ir pasimetimą. Be abejonės, tam visų pirma reikalinga nustatyti, kaip vertinama savoji tauta kitų tautų akivaizdoje ir kuo grindžiami šie vertinimai, kiek apskritai mąstoma apie savo tautos laimėjimus ir problemas, ar suvokiamas jų specifiškumas bei kokie jos ateities lūkesčiai, kokia matoma tautos ateitis ir išlikimas su ja ir pan. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į minėtų požiūrių pokyčius, o ypač – į jų kaitos pobūdį ir priežastingumą.

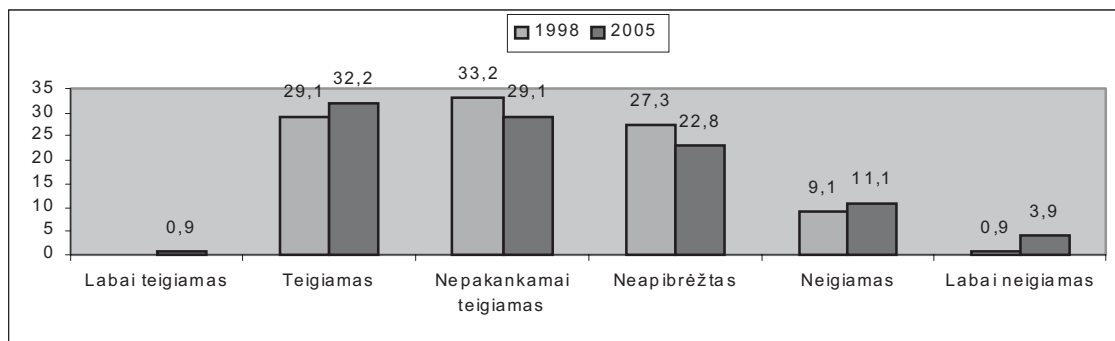
Suprantama, ypač svarbu mokykliniame amžiuje išugdyti teisingą asmens požiūrį į tautinį tapatumą. Tačiau edukacinėje literatūroje šiai problemai skiriama per mažai vietos. Stokojama ir empirinių tyrimų, apibūdinančių skirtingo amžiaus mokinių tautinės tapatybės panašumus ir skirtumus, lemiančius kryptingiau organizuoti tautinį ugdymą, kaip tarpkultūrinio ugdymo šerdį, mokyklose. Į tai atsižvelgus, **tyrimo objektu** buvo pasirinkta vyresniųjų klasių mokinių, besimokančių bendrojo lavinimo vidurinėse mokyklose ir gimnazijose, tautinio tapatumo raiškos tendencijos. **Tyrimo metodai:** nebaigtų sakinių testas, požiūrių į vertybes aprašas, M. Rokeacho vertybinių orientacijų metodika. **Tiriamųjų imtis** – 1998 m. ištirti 220 aukštesniųjų klasių mokinių ir 2005 m. – 250.

Aukštesniųjų klasių mokinių požiūrio į tautą ir valstybę tyrimo rezultatai

Tiriant vyresniųjų mokinių tautinį tapatumą šių laikų globalizacijos iššūkių kontekste, išeities tašku buvo pasirinkta: 1) tiriamųjų požiūris į savo tautą ir valstybę, kaip jų pažintinio ir emocinio santykio išraišką. Svarbiausias požiūrio vertinimo kriterijus – požiūrio palankumas (pozityvumas) minėtų bendruomenių atžvilgiu. Esminiai šio požiūrio rodikliai – teigiami mokinių savo tautos ir valstybės vertinimai: jų dabarties laimėjimų, vietos tarp kitų pasaulio tautų, ateities perspektyvų ir kt., 2) požiūris į nacionalinį saugumą, kaip į esminę terminalinę vertybę, orientuojančią į savo tautos laisvės, nepriklausomybės bei taikos svarbumo suvokimą. Tad nacionalinis saugumas gali būti laikomas ir tautinio tapatumo dimensija, ir jo sėkmingo ugdymo sąlyga.

Ilgalaikių tyrimų (atliktų 1998 ir 2005 m.) duomenys įrodė, kad aukštesniųjų klasių mokinių požiūris į *savo tautos* istorinę praeitį ir ypač į jos dabarties ir ateities viziją nėra pakankamai palankus (1 pav.).

Pasirodo, kad po septynerių metų to paties amžiaus mokinių požiūris į savo tautą mažai pakito. Rasta vos keliais procentais daugiau mokinių (3,1 proc.), kurie mano, kad lietuvių tauta gali sustiprėti ar net suklestėti. Kartu beveik tiek pat padaugėjo mokinių, kurie įžvelgia savo tautos silpnėjimą ar net prognozuoja jos išnykimą (tarp 4,1 ir 5,0 proc.). Taip pat užfiksuota dau-

1 pav. Aukštesniųjų klasių mokinių požiūrio į savo tautą pokyčiai

giau mokinių (4,5 proc.), stokojančių aiškaus (apibrėžto) požiūrio į savo tautą.

Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad pastaraisiais metais tirti aukštesniųjų klasių mokiniai, kurie nepalankiai vertina lietuvių tautą, dažniau užsimena apie gresianti jos išnykimą. Tą itin aiškiai patvirtina tiriamųjų nuomonės apie tautos ateitį: šiek tiek mažiau nei pusė jų (46,4 proc.) teigia, kad mūsų tauta ne tik išsivaduos iš esamų sunkumų, bet ir suklestės, taps stipri, žinoma valstybė ar net priklausys pasaulio tautų elitui. Kita, šiek tiek mažesnė, mokinių dalis (39,3 proc.) galvoja, kad lietuvių tauta toliau dar labiau atsiliks, degraduos ir išnyks.

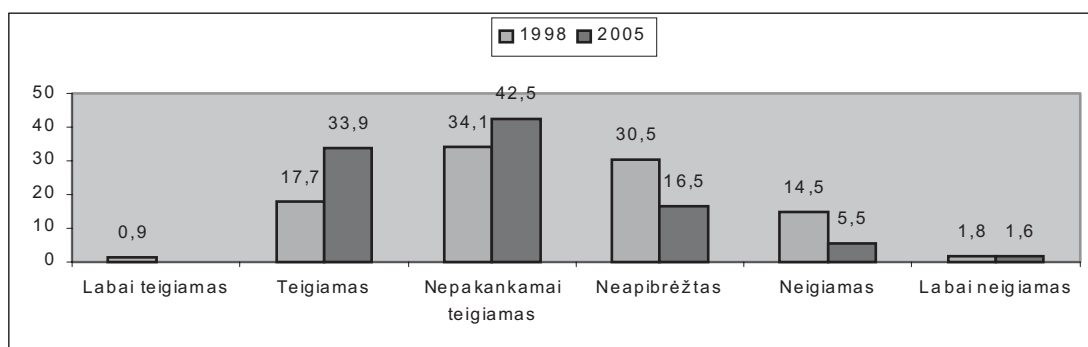
Palyginus šiuos duomenis su ankstesnio tyrimo rezultatais, tampa akivaizdu, kad vyresniame mokykliniame amžiuje išryškėja teigiamo požiūrio į lietuvių tautą *mažėjimo tendencija*. Nors tarp 1998 m. tiriamųjų buvo rasta mokinių, taip pat skirtingai vertinančių lietuvių tautos ateitį, bet į ją žvelgiančių optimistiškai buvo žymiai daugiau (apie 68,0 proc.) nei pesimistiškai (32,0 proc.). Šitoks vertinimų pasiskirstymas leido kelti mintį apie aukštesniųjų klasių mokinių tautinės savimonės skilimą. Mat vieni jų (apie du trečdalius) lietuvių tautą vertino teigiamai ir tikėjo jos šviesia ateitimi, kiti gi (apie trečdalis) – jai skyrė greit išnykstančios tautos statusą. 2005 m. tyrimų duomenys patvirtino, kad net penkta-

daliu (21,6 proc.) sumažėjo aukštesniųjų klasių mokinių, tikinčių šviesesne lietuvių tautos ateitimi. Kartu padaugėjo (7,3 proc.) abejojančiųjų savo tautos išlikimu ir tęstinumu.

2005 m. tyrimo duomenys atskleidė ir kai kurias gana ryškius aukštesniųjų klasių mokinių požiūrio į *valstybę* pokyčius (2 pav.).

Prieš aptariant šių požiūrių kaitos tendencijas, verta pažymėti, kad 1998 m. tirtų mokinių požiūris į tautą buvo pozityvesnis nei į valstybę: beveik trečdalis jų teigiamai vertino lietuvių tautą ir tik apie šeštadalis – Lietuvos valstybę. Palyginus neigiamo požiūrio rezultatus, susidarė priešingas vaizdas: apie dešimtadalis mokinių ne labai teigiamai žvelgė į savo tautą ir apie šeštadalis – į valstybę. Be to, buvo rasta daugiau mokinių, turinčių ir neapibrėžtą (ar neutralų) požiūrį į valstybę nei į tautą.

Taigi Lietuvos valstybę vyresnieji mokiniai vertino prasčiau nei lietuvių tautą. Nors jie ir buvo linkę pripažinti, kad po nepriklausomybės atkūrimo gyvenimas Lietuvoje keičiasi pozityvia linkme, bet tolimesnė jos ateitis jiems atrodė mažiau perspektyvi nei tautos (atitinkamai 38,9 ir 52,4 proc.). Tad šie duomenys taip pat patvirtino anksčiau pasakytą mintį apie tautinės savimonės suskilimą: viena mokinių dalis Lietuvos valstybę laikė teigiamą vertybe ir, galima manyti, kad prie jos buvo labiau

2 pav. Aukštesniųjų klasių mokinių požiūrių į Lietuvos valstybę pokyčiai

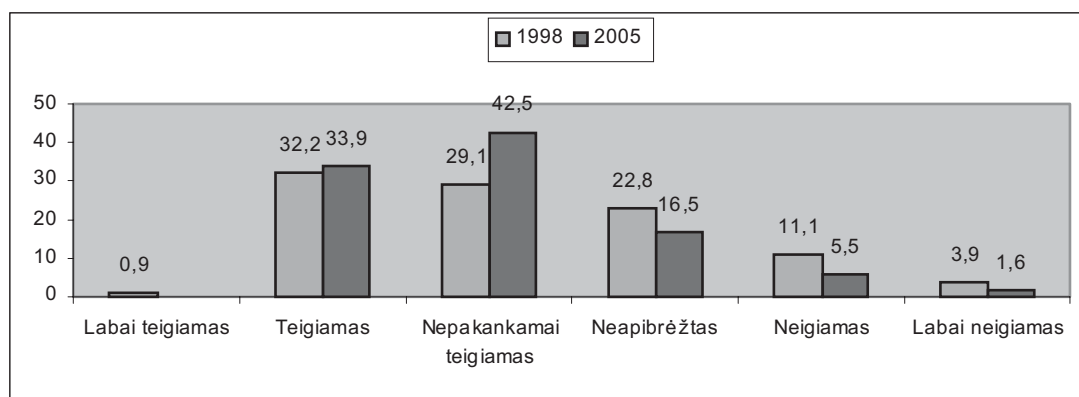
prisiūsi, kita dalis daugiausia matė vien neigiamas jos savybes ir buvo jai abejinga ar net priskyrė prie antiver tybių. Beje, panašias mintis kėlė ir tų pačių tiriamųjų išgyvenimų ir jų ryšio su valstybe (taip pat ir su tauta) tyrimo rezultatai. Jie leido teigti, kad valstybės ir tautos likimas, sunkumai bei problemos vienaip ar kitaip jaudino tik nežymią vyresniųjų mokinių dalį. Tai rodė ir jų silpną emocinį ryšį su tauta ir valstybe.

Remiantis 1998 ir 2005 m. atliktų tyrimų duomenimis, mokinių požiūris į valstybę **labiau pakito nei į tautą**.

Antra vertus, požiūrio į valstybę pokyčiai vyko daugiau teigiama linkme – su laiku imta daug palankiau žiūrėti į valstybę. Analizuojant konkrečius lyginamosios analizės rezultatus, išryškėja nemažas skirtumas tarp jų: daugiau nei šeštadaliu (16,2 proc.) padaugėjo mokinių,

teigiamai vertinančių dabartinę Lietuvos valstybę. Su prantama, kad tuo pat metu sumažėjo mokinių, turinčių į ją neigiamą požiūrį (9,2 proc.). Antra vertus, rasta mažiau (14 proc.) neapibrėžtą (ar neutralų) požiūrį turinčių mokinių.

Vadinasi, įvyko nemaži teigiami poslinkiai, liudijantys augantį valstybės pripažinimą aukštesniųjų klasių mokinių bendruomenėje. Kartu negalima nepastebėti to fakto, jog daugiau nei trečdalis (42,5 proc.) tirtų mokinių į Lietuvos valstybę žvelgia nelabai palankiai (ją vertina nei gerai, nei blogai), o daugiau nei šeštadalis (16,5 proc.) – stokoja aiškesnio (labiau apibrėžto) požiūrio. Be abejo, esama mokinių (apie 7,1 proc.), kurie yra neigiamai nusiteikę Lietuvos valstybės atžvilgiu, nors jų yra perpus mažiau nei neigiamai manančių apie tautą (3 pav).

3 pav. Vyresniųjų klasių mokinių požiūrio į tautą ir valstybę pokyčių palyginimas

Taigi palyginus požiūrius į tautos ir valstybės ateitį, požiūris į tautos ateitį išlieka šiek tiek pozityvesnis nei į valstybės (atitinkamai 46,4 ir 40,1 proc.). Sugretinus neigiamo požiūrio duomenis, padėtis pasikeičia valstybės naudai: daugiau nei penktadalis (22,9 proc.) mokinių nepasitiki Lietuvos valstybės ir daugiau nei trečdalis (39,3 proc.) – lietuvių tautos ateitimi.

Nekyla abejonių, jog šios mokinių požiūrių transformacijos iškelia ir gana sudėtingų jų interpretacijos bei vertinimo klausimų. Tai pirmiausia rodo augantis savo valstybės pripažinimas ir mažėjantis savo tautos pripažinimas. Kokios įtakos tokie pokyčiai gali turėti tiek konkrečiam asmeniui, tiek jo tautai ir pagaliau pačiai valstybei? Kas gi daugiausia nulemia šių pokyčių prieštaringumą?

Remiantis šiuolaikinių filosofų ir sociologų (A. Gaižučio, R. Grigo, P. Dunleavy'o, B. O. Leary'o, L. Klimkos, V. Pruskaus, V. Senkaus, K. Stoškaus ir kt.) išvadomis apie integralumą ir dichotomiškumo slinktį pasaulyje ir Lietuvoje, šie pokyčiai gali reikšti Lietuvos valstybės

ir tautos atskirties užuomazgas. Joms stiprėjant valstybę, tautą ir atskirus žmones gali ištikti dramatiškas likimas. Mat kai valstybė, kaip tautos egzistencijos būdas, ima funkcionuoti atsietai nuo tautos, tuomet ji atsiriboja nuo jos istorinės-kultūrinės atminties, kaip tapatybės siekį palaikančio šaltinio, ir pradeda rūpintis tik utilitarinių ir pragmatinių vertybių praktiniu realizavimu. Pažeista vertybių pusiausvyra, vyraujančios vartotojiškos nuostatos valstybę padaro nevisavertę, negalinčią užtikrinti nei savo pačios tvarumo ir integralumo, nei tautos, kaip etninės bendrijos, tęstinumo ir jos egzistencijos prasmingumo, nei jos narių išlikimo su ja. Vaizdžiai tariant, valstybė negali apsisaugoti nuo „beveidiškumo“, tauta – nuo „išsivaikščiojimo“, o atskiri jos nariai – nuo nacionalinio sąmoningumo skurdumo.

Vadinasi, kultūra – svarbiausias dalykas brandinant tautinę savimonę. Būtent kultūra formuoja ir puoselėja nacionalinius ir emocinius ryšius, jungiančius bendruomenę ir jos dvasinį gyvenimą. Todėl įvairiais istorijos laikotarpiais buvo pripažįstamas kultūros, kaip tautos vie-

nijančio veiksnio, vaidmuo. Šiandien taip pat manoma, kad Lietuvos valstybės ateitį gali išgelbėti tik per nacionalinę kultūrą puoselėjamas tautinis tapatumas, nes kultūrinė tapatybė – esminė jo dalis. Taip pat pabrėžiama, kad ypač saugotina gimtoji kalba – svarbiausias nacionalinės kultūros elementas, kuris, vis labiau įsigalint anglų kalbai, nustumiamas į kalbinės erdvės pakraščius. Tauta negali egzistuoti be savo kalbos, kaip ir be savo istorijos, religijos, kultūrinių tradicijų, papročių, Tėvynės meilės.

Požiūris į *nacionalinį saugumą*, arba į tautos bei valstybės laisvę, nepriklausomybę ir taiką, taip pat informatyvus asmens tautinio sąmoningumo ir tapatumo rodiklis. Tačiau tiek 1998 m., tiek 2005 m. vyresniųjų klasių mokinių bendruomenėje nacionalinis saugumas vertinamas kaip mažai pripažįstama vertybė, nes tik apie aštuntadalis tiriamųjų jį laikė svarbia vertybe, o daugiau nei pusė – nesvarbia. Taigi nacionalinis saugumas ir po septynerių metų liko tarp nesvarbiausių vertybių. Tad vyresniųjų mokinių požiūris į nacionalinį saugumą, kaip ir į lietuvių tautą bei valstybę, taip pat įrodo jų nepakankamą tautinio tapatumo brandumą ir jo ugdymo aktualumą.

Išvados

Globalizacijos iššūkiai kelia nemažą grėsmę asmens tautiniam tapatumui. Kaip savita tautinės savimonės apraiška, tautinis tapatumas atspindi žmogaus santykį su tam tikra etnine grupe, tapatinama su savo tauta, Tėvyne. Pažintinį ir emocinį šio santykio aspektą itin aiškiai išreiškia asmens požiūris į savo tautą ir valstybę, taip pat ir į nacionalinį saugumą, kaip į atitinkamą tautinės nuostatos atmainą, atspindinčią nacionalinį sąmoningumą.

Vyresniame mokykliniame amžiuje požiūris į lietuvių tautą ir valstybę nėra labai teigiamas. Skirtumas tik tas, kad prieš septynetą metų buvo daugiau linkstama teigiamai vertinti savo tautą nei valstybę, o pastaruoju metu – valstybę nei tautą. Šie pokyčiai gali liudyti tiek išaugusį Lietuvos valstybės pripažinimą, tiek mokinių sąmonėje ryškėjančias valstybės ir tautos atskirties užuomazgas. Pirmuoju atveju pokyčius tektų vertinti kaip pozityvią tautinės tapatybės dimensiją, antruoju – kaip problemišką reiškinį, rodantį mokinių atitolimą nuo savo tautos.

Puoselėjant tautinį tapatumą šiame amžiaus tarpsnyje aktualu mokiniams padėti susiformuoti teigiamą požiūrį į nacionalinę kultūrą – tautinio tapatumo pama-

tą bei garantą. Tai leistų jiems geriau pasirengti suvokti, vertinti ir priimti kitų pasaulio tautų kultūrą. Šito siekiant svarbu skirti daugiau dėmesio tautiniam auklėjimui, kaip tarpkultūrinio ugdymo pamatui, turinčiam glaudų ryšį su pilietiniu, doroviniu ir religiniu auklėjimu. Šių auklėjimo krypčių sintezė, puoselėta klasikine Lietuvos ir pasaulio pedagogikos mokslo, padėtų labiau sudvasinti šiuolaikinės bręstančios kartos prigimtį, kaip svarbiausią dalyką jų tautiniam tapatumui sustiprinti.

Literatūra

1. Aramavičiūtė V. Auklėjimas ir asmenybės dvasinė branda. – Vilnius: Gimtasis žodis, 2005.
2. Arendt H. Tarp praeities ir ateities. – Vilnius: Aidai, 1995.
3. Europa ir mes. – Vilnius: Gervėlė, 2001.
4. Giddens A. Modernybė ir asmens tapatumas. – Vilnius: Pradai, 2000.
5. Globalizacija: taikos kultūra, žinių visuomenė, tolerancija / sudaryt. ir ats. redaktorė J. Morkūnienė. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
6. Jameson F. Kultūros posūkis. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002.
7. Kuzmickas B., Astra L. Šiuolaikinė lietuvių tautinė savimonė. – Vilnius: Rosma, 1996.
8. Lambaerts H. Science, Arts and Christian Identity // Acta paedagogica Vilmensia. – Vol. 10, 2003. ISSN 1392-5016.
9. Lobato A. Žmogaus orumas ir likimas. – Vilnius: Logos, 2001.
10. Lukšienė M. Pedagogika ir kultūra // Lietuvos Švietimo reformos gairės. – Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1993.
11. Rowe D. Value Pluralism, Democracy and Education for Citizenship // Education, Culture and Values / ed. M. Leicester, C. Modgil, G. Modgil. – London, New York, vol. 6, 2000.
12. Rupnik M. Perėjimo kultūra. – Vilnius: Katalikų pasaulis, 2001.
13. Tautinės tapatybės dramaturgija: [monografija] / sudaryt. R. Grigas, L. Klimka. – Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2005.
14. Tomlinson J. Globalizacija ir kultūra. – Vilnius: ALK, 2002.
15. Vaičiulienė A. Paauglystė – didelių permainų metas. – Vilnius, 1998.

Summary

Vanda Aramavičiūtė

NATIONAL IDENTITY AND ITS CHANGE IN SENIOR SCHOOL LEARNERS' ATTITUDES

The present article discusses the issue of national identity under the circumstances of globalisation. We view globalisation as a double-sided phenomenon: as a positive phenomenon that opens wide perspectives for political, economic and cultural communication co-operation, and – as a negative phenomenon – that may cause threat to the identity of separate persons, communities and cultures by weakening or even destroying that identity.

The article also considers the possibility of viewing national identity from different perspectives. In terms of personal self-identification, national identity is most commonly treated as person's existence and survival within the context of the same ethnical group, this existence being accompanied by the feeling of belonging to the nation and Motherland. In this case, it is necessary to establish the measure of value for one's own nation against the background of other surrounding nations, as well as to clearly visualize the specific expectations for the future of the nation and one's own further existence within the national context.

In our study of senior school learners' national identity, the starting point was the respondents' attitudes towards one's own national state and national security that underlies the freedom and independence of the nation as well as the recognition of the nation by others. The obtained results manifest a tendency in senior school learners' attitudes towards lower evaluations of one's own nation (in comparison with the data of attitudes obtained in 1998 and 2005), whereas the attitudes towards one's own state show a tendency for a rise; the attitudes towards national security, in turn, remain on the same level and could be specified as not sufficiently favorable. The above data may signal the beginning of processes in the learners' consciousness that might lead to separating the understanding of state from that of the nation and could hinder the future processes of preserving one's national identity. For reasons of that kind, we consider the national values-based education in the present-day school of utmost significance – as the kind of education that provides basis for inter-cultural education.

*Vilniaus universitetas,
Edukologijos katedra
Įteikta 2005 m. lapkričio mėn.*